

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

В статтє раскрыта специфика культурно-досуговой деятельности современной молодежи, освещены особенности подготовки студентов высших музыкально-педагогических учебных заведений к указанному виду деятельности как важной составляющей их профессионального становления.

Ключевые слова: *досуг, культурно-досуговая деятельность, будущий учитель музыки.*

З-поміж стратегічних напрямів модернізації національної системи освіти, окреслених у Законах України “Про освіту”, Концепції національного виховання та Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, одним із актуальних питань постає завдання щодо формування сучасного культурного дозвілля населення України, відродження, утвердження і подальшого розвитку національної системи культурно-дозвіллевої діяльності підрастаючого покоління.

Відсутність конкретної державної політики щодо організації культурно-дозвіллевої діяльності дітей та молоді, послаблення соціального контролю щодо її комерціалізації, негативний вплив засобів масової інформації, відторгнення молоді від висот музичної та художньої культури, все це, у свою чергу, гальмує формування духовного потенціалу учнів, їх особистісного ставлення до культурно-творчого процесу.

Здавна відомо, що величезний вплив на школярів має сфера дозвілля, яка задовольняє потреби у враженнях, самовираженні і самоствердженні. Неорганізоване стихійне, а іноді й організоване, але в „асоціальних” цілях дозвілля дітей та підлітків часто стає причиною протизаконної діяльності дитячої компанії, надає імпульс до розвитку шкідливих звичок, нездорового способу життя.

У вітчизняних і зарубіжних енциклопедіях та довідниках дозвілля визначається як «вільний, незайнятий час, прогулянка, звільненість від справ» (Даль В. "Словарь живого великорусского языка"); "вільний від роботи час, на дозвіллі - вільний від справ" (Ожегов С. "Толковый словарь русского языка"); "частина позаробочого часу, що залишається у людини після виконання необхідних невиробничих обов'язків: пересування на роботу і з роботи, сон, прийняття їжі, інших видів побутового самообслуговування" ("Велика радянська енциклопедія"). Зарубіжними вченими вважається, що дозвілля як науковий термін походить від латинського слова "licere", що у перекладі означає "бути дозволеним", французького слова "loisir" ("вільний час") та англійського слова "leisure" ("свобода вибору дій").

Давньослов'янське слово «дозвілля» походить від дієслова «доганяти», «досягнути», буквально значення досягнення чогось, на що потрібен певний час і праця. Отже, дозвілля усвідомлюється як час, коли можна чогось досягти.

В Україні усталеним є поняття «культурно - дозвіллева сфера», що вказує на використання людиною свого вільного часу для розвитку своїх творчих здібностей, культури, вмінь та навичок. Вільний час у данному розумінні розглядається як позаурочний час, який може бути використаний для задоволення своїх потреб та інтересів, духовного зростання, творчого розвитку школярів.

Проблематика організації дозвіллевої діяльності школярів досліджувались у наукових роботах Є.Акнаєва, М.Бушканця, Г.Волощенко, А.Макаренка, В.Сухомлинського; проектування нових форм культурно-дозвіллевої діяльності учнів знаходилося в центрі уваги С. Гончарука, О.Петровського, В.Розіна; вплив культурно-масових заходів на становлення професіоналізму студентів вивчали Л.Міщик, М.Приходько, та ін.. Але недостатньо уваги приділяється дослідженню проблематики щодо професійної підготовки майбутніх вчителів музики в цьому аспекті, адже можливості таких фахівців у сфері організації культурно-

дозвілєвої діяльності школярів та формування у них необхідних естетичних та моральних якостей є безперечними.

Розумне і з користю організоване культурне дозвілля школярів багато в чому залежить від наявності висококваліфікованих учителів, які володіють системою знань, умінь і навичок на рівні високих вимог сучасності. Важко переоцінити значення і роль вчителя, педагога – вихователя у організації культурно - дозвілєвої діяльності учнів. А оскільки серед художньо-культурних переваг учнів, особливо підлітків, одне з перших місць посідає музика, то цілком закономірно, що організацію культурно-дозвілєвої діяльності найбільш ефективно може здійснювати саме вчитель музики. Все це актуалізує необхідність посилення професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів, майбутніх вчителів музики, до відповідної ефективної організації культурно-дозвілєвої діяльності школярів з урахуванням нових тенденцій розвитку соціокультурної сфери українського суспільства.

Удосконалення підготовки вчителя музики знаходиться в прямій залежності не тільки від правильної орієнтації студента в процесі навчання на спеціальних заняттях, а й від загального методичного забезпечення та практичного досвіду, які він отримує в процесі вивчення усієї різноманітності дисциплін на музично-педагогічному факультеті.

Загальноосвітня школа потребує універсальних спеціалістів, які вміють не тільки проводити уроки музики, але й організувати вільний час школярів та надати йому культурного змісту.

В нових історичних умовах розвитку нашого суспільства, аналізуючи і оцінюючи результативність професійної підготовки вчителя музики до організації культурно-дозвілєвої діяльності, вбачаємо її ефективною, якщо випускники музично-педагогічних факультетів оволодівають відповідними знаннями, вміннями та навичками і можуть вправно використовувати їх у подальшій організації культурного дозвілля школярів.

Важливими чинниками, на наш погляд, у підготовці майбутнього вчителя музики до організації культурно – дозвілєвої діяльності учнів виступають: оволодіння студентами теорією і методикою музичної освіти, основами педагогічної майстерності, а також набуття належного рівня фахової компетентності, котра включає високий виконавський рівень і знання з теорії та історії музики.

Вивчення теорії та історії музики необхідні майбутньому вчителю музики як для проведення уроків, так і для організації позакласної роботи, оскільки студент набуває такі навички та вміння: цікаво, грамотно, різнобічно і образно розповідати дітям про музику, використовуючи найкращі твори мистецтва у різнопланових заходах культурного дозвілля; визначати основні риси того чи іншого музичного стилю, художніх течій та напрямків; здійснювати художньо-педагогічний аналіз музичних творів, виявляючи закономірності образного змісту та його втілення у всьому комплексі формотворчих і виразних засобів; виявляти у творах вузлові моменти музичної драматургії.

Теоретична підготовка дозволяє майбутньому вчителю музики глибше розуміти явища музичного мистецтва, основні закономірності історії та теорії музики в їх взаємозв'язку і взаємообумовленості, що у подальшому дає можливість у доступній яскравій формі розповідати про мистецтво, вести бесіди, лекторії, диспути.

Більшість учнів під час дозвілєвої діяльності полюбляють співати, тому важливим для вчителя – майбутнього організатора дозвілля є вміння вільно транспонувати, швидко добирати акомпанемент до заданої мелодії, чисто її інтонувати, вільно читати ноти з листа. Усі ці навички стануть у пригоді вчителю при організації вокальних форм культурного дозвілля (вокальні студії, гуртки, ансамблі, хори).

Насиченість мас-медіа вокальними програмами типу «Голос країни», «Фабрика зірок», «Х-фактор» зумовлює, як показала практика, безпосередній вплив на дитячу свідомість. Тому успішна культурно – дозвілєва діяльність майбутнього вчителя музики неможлива без достатньої вокальної підготовки.

Працюючи над постановкою голосу, кожен майбутній учитель музики – організатор культурного дозвілля школярів - повинен усвідомлювати, що його голос являє собою славне та багатогранне явище. З одного боку, це самий досконалий, «живий» інструмент, який

безпосередньо виражає почуття і думки виконавця, а з іншого – дієвий засіб впливу на художньо – естетичну свідомість підростаючого покоління. Тому співацький голос вимагає систематичної, педагогічно грамотної роботи та професійного, дбайливого ставлення. Вчитель музики повинен враховувати вікові особливості зміни голосового апарату у період мутації. У роботі з учасниками вокального гуртка або ансамблю слід дотримуватися здоров'я зберігаючих технологій, уникати фізичного та психологічного перевантаження юних вокалістів, володіти методикою вокально-постановчої роботи у мутаційний період. Майбутній вчитель повинен розвивати в учнів вокальний слух, тонко реагувати на будь-які відхилення від правильного інтонування, відчувати багату гаму кольорів людського голосу.

Однією з найпоширеніших форм культурно-дозвіллевої діяльності дітей є вокально-хоровий гурток, керівництво яким передбачає вміння читати хорові партитури, диригувати, знати особливості роботи з хором як у класі так і у позакласній роботі. У даному аспекті важливими є знання і уміння гнучкого варіювання прийомів управління хоровим звучанням; внутрішнього інтонування партитури; підбір вокально-хорового репертуару для різного складу хорів

Учитель повинен добре володіти технікою диригування хором: вміти диригувати однією рукою і одночасно грати на інструменті, показувати вступ і зняття на будь-яку частку такту, визначати динамічний розвиток, взяття дихання тощо.

Загалом вокально-хорова робота вимагає від керівника вміння стежити за чистотою інтонації, строем, ансамблем; привчати школярів співати по руці диригента, моделювати музичний образ і втілювати його в тому чи іншому конкретному звучанні.

Підготовка вчителя музики для організації культурного дозвілля школярів неодмінно включає оволодіння навичками виконавської і концертмейстерської діяльності. Вчитель музики у організації культурного дозвілля школярів, виступаючи у різного плану заходах в ролі виконавця, ілюстратора, акомпаніатора, використовує своє вміння гри на інструменті.

Говорячи про інструментальну підготовку, ми маємо на увазі володіння грою на будь-якому музичному інструменті. Керівник може супроводжувати заняття грою на баяні, гітарі, бандурі, сопілці.

Але, на нашу думку, перевага віддається фортепіано, тому що вчителеві доводиться грати багато творів написаних спеціально для фортепіано, а також через особливості вокально-хоровій роботі, де вчитель однією рукою диригує, а іншою акомпанує, що зручніше зробити на фортепіано.

При інструментальному виконанні вчителеві необхідно бути особливо вимогливим до себе і постійно пам'ятати, що музика повинна будити творчу фантазію дітей, сприяти формуванню асоціативно-образного мислення. Отже успішність культурно – дозвіллевої діяльності неможлива без володіння уміннями художньо-довершеної та педагогічно доцільної інтерпретації музичних творів. Майбутній учитель музики – художній керівник музичного гуртка повинен використовувати свої вміння грати на інструменті у таких видах культурно – дозвіллевої діяльності: лекції – концерти, заняття з дітьми в групах подовженого дня, в інструментальних гуртках тощо.

Однією з важливих сторін підготовки вчителя музики до організації культурно – дозвіллевої діяльності учнів є володіння навичками концертмейстерської роботи, а саме уміння акомпанувати хоровому та сольному співу; співати під власний акомпанемент; читати з листа і транспонувати партію акомпанементу в різні тональності; підбирати на слух мелодії і супровід популярних пісень; володіти навичками перекладань, гри в ансамблі.

Набуття означених умінь дозволить учителеві значно швидше засвоїти достатньо широкий вокальний репертуар, використовувати у позакласній роботі незнайомі твори; уникнути зайвого форсування дитячих голосів при виконанні творів, написаних у незручних для дітей тональностях.

У підготовці студентів до організації культурно-дозвіллевої діяльності школярів важливе місце належить володінню методикою музичного виховання, що інтегрує фахові та психолого-педагогічні знання і уміння.

У курсі методики музичного виховання висвітлюється історія музичної освіти; вивчається методика в роботі з учнями різних вікових груп, відбувається знайомство з різними видами культурно-дозвілдової діяльності школярів. Методична оснащеність вчителя є запорукою вдалої практичної діяльності його в організації культурного дозвілля учнів, дозволяє уміло імпровізувати в несподіваних ситуаціях, використовувати різноманітні форми роботи, що сприяє створенню атмосфери творчої активності, зацікавленості.

Крім наявності загальних рис керівника, вчителю музики необхідно вміти володіти психологічними якостями, необхідними для організатора мистецької діяльності, серед яких найважливішими є артистизм, сценічність, здатність до перетворення (емпатія), уява, творче мислення.

При виборі й організації тих чи інших форм дозвілдової діяльності майбутньому вчителю музики важливо усвідомлювати їхнє виховне значення, чітко уявляти, яким якостям особистості вони допоможуть сформуватися або закріпитися, адже потреба школярів у самовдосконаленні і розвитку творчих здібностей є особливо актуальною в наш час, і вирішити це завдання неможливо без вдалої організації вчителем культурного дозвілля школярів.

Отже, культурно-дозвіллова діяльність є важливою складовою духовного життя сучасної молоді. Майбутній учитель музики повинен добре володіти технологією проведення означеної діяльності, що вимагає впровадження у навчальний процес в вищі музично-педагогічні заклади освіти відповідної методики формування даної якості фахівця.

Література:

1. *Андрієвська Н.Ф.* Формування готовності майбутнього вчителя музики до організації дозвілля учнів: Дис. канд. Пед. наук К., 1994.-176
2. *В.И.Белоконь* «Культурно-досуговая деятельность». Мелитополь, 2002.
3. Організація музичного виховання в школах і в вузах України. Методичні рекомендації вчителів музики, керівників худ. студій, клубів та гуртків, студентів педагогічного та музичного факультетів. Мистецтво освіти України, укл. О.П.Рудницька, К.:КДП, 1992.-339с.

УДК 378.091.12-051:7.071.2:[159+612]

*Ніколаєнко П.М.,
Прутула Д.Б.*

ПСИХОЛОГО-ФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДИРИГЕНТСЬКОГО АПАРАТУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Статья посвящена актуальным вопросам формирования сложнейшего механизма, которым определяется дирижирование хором. Детально прослеживаются внешние факторы постановки дирижерского аппарата, а также рассматривается внутренний психофизиологический механизм, который обеспечивает закономерную связь между суставно-мышечно-двигательными ощущениями, центральной нервной системой и непосредственными движениями рук с эмоционально выраженным взглядом.

Ключевые слова: дирижерский аппарат, психофизиологический механизм, мышечная свобода, основная дирижерская позиция.

Питання налагодження диригентського апарату, альтернативи якому у справі управління хором колективом не існує, вирішується досить складно, оскільки має багато елементів як зовнішнього, так і внутрішнього порядку. Тож у диригентській підготовці фахівця постановка диригентського апарату займає одну з визначальних позицій. Вірно організований і налагоджений диригентський апарат створює універсальні можливості для